

Iz pedagoške teorije i prakse

Stručni rad
UDK: 021.65-047.37

Vjeruška Štivić i Neda Adamović

Bibliobusna služba kao potpora razvoju rane pismenosti: prikaz rezultata ispitivanja

Sažetak

Bibliobusna služba Narodne knjižnice „Petar Preradović“ iz Bjelovara neprekidno djeluje 52 godine. S vremenom je prilagođavala svoj rad društvenim prilikama, razvoju tehnologija te potrebama i zahtjevima korisnika s ciljem širenja pismenosti i dostupnosti čitateljskih materijala i druge knjižnične građe korisnicima kojima je stacionarna knjižnica nedostupna. U počecima ciljana skupina korisnika pokretne knjižnice bili su radnici u tvornicama i organizacijama te učenici područnih osnovnih škola. U novije vrijeme pokretna knjižnica svoje djelovanje usmjerila je prema djeci predškolske dobi radi razvijanja rane pismenosti. Iz tog je razloga ponuđena suradnja dječjim vrtićima na području Bjelovara i dijelu Bjelovarsko-bilogorske županije koji je obuhvaćen knjižničnim uslugama putem Bibliobusne službe čime je pojačana već uspostavljena dobra suradnja Knjižnice i dječjih vrtića.

U radu će biti predstavljeni rezultati ispitivanja ravnatelja i pedagoških djelatnika u dječjim vrtićima o ulozi knjižničara u vrtiću i dobrobitima redovitih dolazaka Bibliobusa u vrtić s ciljem razvoja rane i obiteljske pismenosti.

Ključne riječi: Bibliobusna služba, dječji vrtići, Narodna knjižnica “Petar Preradović”, obiteljska pismenost, poticanje čitanja, rana pismenost

Uvod

Bibliobusna služba Narodne knjižnice „Petar Preradović“ službeno je počela s radom 1972. godine kada je nabavljeno prvo vozilo, bibliokombi dug pet metara, u kojega je moglo stati oko tisuću svezaka knjiga (Pejić i Prohaska, 2012). No još početkom šezdesetih godina dvadesetog stoljeća knjižničari bjelovarske knjižnice dostavljaju knjige u poduzeća i škole. Za tu prigodu koristili su se specijalno izrađeni koferi koji su do odredišta prevoženi drvenim kolicima, što je tu uslugu na taj način činilo pokretnom (Pejić i Prohaska, 2012). Do danas se na mjestu knjižničara u Bibliobusnoj službi Knjižnice izmijenilo troje knjižničara i trojica vozača, a izmjenjivali su se uglavnom radi odlaska u mirovinu, što dokazuje vjernost i predanost djelatnika službi na terenu koja je prilično izazovna u odnosu na rad u stacionarnoj knjižnici. Izmijenila su se i četiri Bibliobusna vozila, ponajviše radi njihove dotrajalosti. Novi Bibliobus nabavljen je 2023. godine putem EU projekta *Moja putujuća knjižnica* ukupno vrijednog 248 183 eura što je osiguralo nastavak rada Bibliobusne službe. Teren koji obilazi bjelovarski Bibliobus prostire se na preko tisuću kvadratnih kilometara sjevernog dijela Bjelovarsko-bilogorske županije na kojemu se oko Bjelovara prstenasto širi četrdeset i osam Bibliobusnih stajališta. Najudaljenije stajalište je trideset kilometara udaljeno od Bjelovara u mjestu Donja Kovačica. Prva dva desetljeća rada Bibliobusne službe obilježilo je povezivanje kulturne djelatnosti s udruženim radom (tvornice i poduzeća) dok se od devedesetih godina rad Bibliobusne službe usmjera prema djeci, uglavnom osnovnoškolske

dobi, kojima su dolasci Bibliobusa u njihova mjesta i područne škole osiguravali pristup čitateljskim materijalima za potrebe obrazovanja donoseći učenicima obaveznu školsku lektiru i druge knjige iz dječje književnosti (Pejić i Prohaska, 2012). Za razliku od školskih ustanova, Zakonom o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (NN 17/2019, 98/2019, 114/2022, 36/2024), dječji vrtići nisu obvezni osigurati knjižničnu uslugu za svoje polaznike. Knjižnica je vidjela dobru priliku putem Bibliobusne službe omogućiti djeci prvi kontakt s knjigom i čitanjem te kontinuiranim pristupom tiskanoj građi poticati razvoj čitateljskih navika od najranije dobi. Kako je tijekom osamdesetih godina prošlog stoljeća rasla svijest o tome da korisnici knjižnica ne moraju nužno biti samostalni čitatelji kako bi postali aktivni članovi, počelo se s uvođenjem knjižničnih usluga i programa najprije za predškolsku, a potom i za djecu rane dobi. U skladu s tim bjelovarski je Bibliobus počeo otvarati stajališta u dječjim vrtićima i drugim ustanovama i udrugama koje rade s djecom predškolskog uzrasta, kao što su dječje igraonice, s ciljem redovitog pružanja knjižničnih usluga i programa toj korisničkoj skupini kojoj je otežan pristup stacionarnoj knjižnici. Kao primjer navodimo polaznike najmlađih grupa bjelovarskih vrtića koje ne dolaze na čitanja priče u prostor Dječjeg odjela Knjižnice i ne koriste kolektivnu posudbu slikovnica za čitanje u vrtiću, kao što to redovito rade predškolske grupe. Razlog je prevelika udaljenost vrtićkih objekata od zgrade Dječjeg odjela Knjižnice koju mala djeca ne mogu prepješačiti. Stoga su bili uskraćeni za više knjižničnih aktivnosti kojima se potiče njihov interes za slikovnice i čitanje. Uvođenjem Bibliobusnih stajališta u same objekte pred-

školskih ustanova situacija se mijenja. Najmlađi korisnici vrtića imaju priliku ostvariti izravan kontakt s knjižnicom i knjižničarem i sama odabrati željenu slikovnicu, što sigurno doprinosi većoj motiviranosti za čitanje i korištenje knjižničnih usluga. Danas su, pored djece nižih razreda osnovne škole, najbrojnija skupina korisnika Bibliobusne službe djeca predškolske dobi što potvrđuje posljednje *Izješće o radu Knjižnice* (2024). U skladu s tim oblikuje se fond pokretne knjižnice kao i knjižnične usluge i programi. Veći dio usluga i programa Bibliobusne službe usmjeren je na opismenjavanje djece i odraslih iz njihova okruženja. Od programa vezanih uz razvoj rane i obiteljske pismenosti, preko temeljne i funkcionalne, medijske i informatičke do informacijske kao krovne pismenosti koja obuhvaća sve navedene. U radu ćemo se nadalje fokusirati na programe s predznakom poticanja razvoja rane i obiteljske pismenosti te prikazati rezultate provedene ankete o ulozi koju knjižničari i Bibliobusna služba imaju suradnjom s institucionaliziranim oblikom rada s djecom rane i predškolske dobi.

1. Poticajno okruženje za razvoj rane i obiteljske pismenosti

Pismenost podrazumijeva četiri osnovne vještine, a to su slušanje, govorenje, čitanje i pisanje (Grginič, 2007). Opismenjavanje djece počinje u najranijoj dobi i slijedi prirodan tijek dječjeg razvoja u kojima se vještine slušanja, govorenja, čitanja i pisanja međusobno prožimaju i čine jedinstvenu cjelinu, ranu pismenost. Poticanje razvoja rane pismenosti započinje komunikacijom između novorođenog djeteta i drugih osoba iz njegova okruženja, najčešće

majke, a zatim i oca, i nastavlja se tijekom cijelog djetinjstva u svim socijalnim situacijama i svim načinima komuniciranja. Grginič to naziva komunikacijski model opismenjavanja koji ravnopravno uključuje sve četiri komunikacijske aktivnosti koje su namijenjene međusobnom sporazumijevanju i bitno utječu na socijalni i osobni razvoj svakog djeteta. Stvaranjem situacija u kojima se kontinuirano i namjerno potiče razvoj svih vještina rane pismenosti, od rane dobi izgrađuje se temelj na koji se dograđuju sva druga potrebna znanja i vještine pismenosti dvadeset i prvog stoljeća. Prema pristupu "Korak po korak" razvoj pismenosti je društveni proces za koji je odgovorna čitava zajednica (Rauch, 2020). Okruženje u kojemu djeca odrastaju oblikuje ih kao osobe i značajno utječe na njihov razvoj i napredak (Milanović i sur., 2001). Nadalje, Bakota i Pandurić (2019) ističu da na razvoj čitalačkih navika i čitalačke motivacije utječu obitelj, odgojno-obrazovne institucije te šira društvena zajednica. Dijete za svoj cjeloviti razvoj treba podršku i skrb obitelji, ali i čitave zajednice. Pored obitelji u kojoj će dijete od najranije dobi biti okruženo raznim čitateljskim materijalima i gdje će roditelji davati pozitivan primjer, važnu ulogu ima i šira obitelj te druge osobe iz obiteljskog okruženja. Također, značajna je uloga lokalne zajednice koja osigurava rad dječjih vrtića i javnih knjižnica te daje podršku i drugim subjektima kojima su u fokusu rada djeca predškolske dobi. Prema *Konvenciji o pravima djeteta* (1989) svako dijete ima pravo razviti sve svoje potencijale u potpunosti. Okolnosti suvremenog društva su takve da se mnoge obitelji teško nose sa svojom odgojnom ulogom. Stoga je stvarna potreba obitelji kao primarnog odgojitelja za podrškom i pomoći

zajednice. Tu je velika odgovornost zajednice za stvaranje institucionalnog sustava koji će moći odgovoriti na zahtjeve i potrebe suvremene obitelji. Umrežavanje obiteljskog i institucionalnog konteksta omogućuje djeci pravilan rast i razvoj i jača poziciju obitelji kao primarnog odgajatelja. Republika Hrvatska ima dobro razvijen institucionalni predškolski odgoj od navršениh šest mjeseci do polaska djeteta u školu (Milanović i sur., 2001). Prije svega to su odgojno-obrazovne ustanove za djecu rane i predškolske dobi, jaslice i dječji vrtići, no tu je i čitav niz kraćih programa za predškolce kao što su igraonice pri narodnim knjižnicama i sl. Stoga roditelji mogu birati one institucionalne oblike predškolskog odgoja koji najviše odgovaraju potrebama njihove djece i obitelji.

2. Suradnja knjižnice i predškolskih ustanova na poticanju razvoja rane i obiteljske pismenosti

Stričević (2007) navodi Knafličinu definiciju obiteljske pismenosti kao niza načina i situacija u kojima članovi obitelji upotrebljavaju vještinu čitanja i pisanja, a koja uključuje razne obrazovne postupke s ciljem podizanja razine pismenosti kod svih članova obitelji. Dalje objašnjava kako prema određenju Američkog knjižničarskog društva rana pismenost obuhvaća sve ono što dijete zna o čitanju i pisanju i prije nego što usvoji vještinu čitanja i pisanja.

Predškolske ustanove i narodne knjižnice su na području razvoja rane i obiteljske pismenosti prirodni partneri. U suradnji s obitelji čine zaočruženo pozitivno okruženje koje stimulira i potiče djetetov cjelokupan razvoj. Prema D. Maleš i I. Stričević (2003), za stimulatívno okruženje za

čitanje važna je dostupnost čitalačkog materijala koja je u ovom slučaju omogućena dolaskom Bibliobusa u vrtiće. Jaslice i dječji vrtići kao i narodne knjižnice provode organizirane programe rane i obiteljske pismenosti. Zadaće organiziranih programa usmjerene su na osiguravanje prava svakog djeteta na razvoj rane pismenosti, koja se prepoznaje kao jedna od ključnih kompetencija predškolske dobi u obiteljskom i izvanobiteljskom kontekstu. Programi teže stvaranju bogatog i poticajnog okruženja koje podržava razvoj rane pismenosti putem različitih aktivnosti koje potiču govorno-jezični razvoj te razvijaju predčitalačke vještine. Također, posebna pažnja posvećuje se okruženju djeteta čitateljskim materijalima, s ciljem poticanja pozitivnih emocija prema knjigama i čitanju, kao i promicanju čitateljske kulture. Programi nastoje integrirati svakodnevno pričanje i čitanje priča u obiteljskom i izvanobiteljskom okruženju te informirati roditelje i druge osobe koje rade s predškolskom djecom o važnosti čitanja za razvoj jezičnih i čitateljskih vještina naglašavajući njihovu ulogu u ovom procesu. Nadalje, cilj je razvijati roditeljske kompetencije potrebne za unaprjeđivanje djetetova razvoja u području rane pismenosti te informirati roditelje i odgajatelje o primjerenom građi za određenu dob, kao i o dostupnim izvorima u narodnim knjižnicama. Također, važno je uključiti roditelje u programe vrtića i knjižnica koji su usmjereni na poticanje razvoja rane pismenosti. Za cjelokupan djetetov razvoj uloga roditelja je najvažnija, ali odgovornost ima i zajednica koja djetetu treba osigurati podršku. Dječji vrtići i knjižnice organiziraju programe kojima obrazuju roditelje o njihovoj ulozi u poticanju razvoja rane pismenosti, provode stručnu, savjetodavnu i informativnu

pomoć i daju podršku roditeljima u njihovim nastojanjima razvijanja pismenosti kod djece. Dječji vrtići i knjižnica nastoje približiti svoje aktivnosti kojima potiču razvoj rane pismenosti što širem krugu roditelja. Tome sigurno pridonosi međusobna suradnja koja ima zadatak pojačati intenzitet poticaja na području razvoja rane pismenosti u zajednici. Knjižničari preporučuju odgajateljima kvalitetnu i primjerenu knjižničnu građu za određenu vrtićku dob, promoviraju knjižnicu kao pozitivno okruženje za poticanje razvoja rane pismenosti, provode aktivnosti čitanja naglas, a odgajatelji i pedagozi uključuju knjižničare u svoje programske aktivnosti za poticanje razvoja rane i obiteljske pismenosti sa zajedničkim ciljem razvijanja čitateljske kulture od najranije dobi. Suradnja ujedno ima i ulogu promocije rane pismenosti kao važne kompetencije predškolskog djeteta koja je temelj za cjeloživotnu pismenost. Redoviti dolasci Bibliobusa u dječje vrtiće mogu imati širok spektar pozitivnih utjecaja na razvoj djece podržavajući njihov intelektualni, emocionalni i socijalni razvoj, kao i podržavajući rad odgojitelja i vrtića u cjelini.

Moguće dobiti redovitih posjeta Bibliobusa i knjižničara dječjim vrtićima:

- poticanje djece na čitanje i razvijanje ljubavi prema knjigama od rane dobi
- poticanje razvoja jezičnih i predčitalačkih vještina
- bez posrednika korisnici izravno komuniciraju s knjižničarima u potrazi za željenom knjigom (djeca se upoznaju s raznolikim naslovima i sama odabiru željeno štivo)
- poticanje mašte i kreativnosti kod djece što uključuje i razne aktivnosti nakon čitanja

- dostupnost knjižnične građe i usluga u područjima s ograničenim pristupom knjižnicama
- pružanje podrške odgojiteljima pri njihovom svakodnevnom radu na razvoju rane pismenosti (Bibliobus je izvor raznovrsnih materijala; podržava cjeloviti razvoj djece pružajući odgajateljima i pedagogima olakšan pristup širokom spektru recentne stručne literature; odgojitelji koriste knjige i druge izvore kako bi obogatili svoje aktivnosti i programe u vrtiću)

- poticanje suradnje vrtića i knjižnice s roditeljima na području razvoja rane i obiteljske pismenosti (roditelji su uključeni u aktivnosti vezane uz čitanje kod kuće podržavajući tako kontinuirani razvoj dječjih jezičnih i kognitivnih vještina, roditelje se motivira da djecu učlane u lokalnu knjižnicu te da ih redovito vode u knjižnicu kako bi djeca sudjelovala u njezinim aktivnostima).

3. Bjelovarski primjer suradnje knjižnice i predškolskih ustanova

Ispitivanje koje je provedeno 2009. godine za potrebe diplomskog rada na ovu temu pokazalo je da su knjižničari i odgajatelji svjesni važnosti međusobne suradnje, posebno na području poticanja razvoja rane i obiteljske pismenosti, ali da ona nije realizirana u onoj mjeri u kojoj bi bile zadovoljene potrebe tih ustanova (Štivić, 2012). Iako je prema tadašnjem Planu i programu rada Knjižnice predviđena suradnja s dječjim vrtićima koja bi se realizirala stalnim i povremenim programima, u praksi se nije sve ostvarivalo. Najveća prepreka pri tome bila je udaljenost vrtićkih objekata od zgrade Knjižnice, što je otegotna okolnost za redoviti dolazak

vrtičkih grupa radi zajedničke posudbe knjižnične građe i sudjelovanje u njima namijenjenim knjižničnim programima. Uočeno je kako bi se problem djelomično mogao riješiti uvođenjem stajališta Bibliobusne službe u objekte dječjih vrtića (Štivić, 2012). Prvo stajalište Bibliobusa u jednoj predškolskoj ustanovi otvoreno je u Dječjem vrtiću Ivanska 2004. godine prilikom svečane primopredaje novog Bibliobusnog vozila. Iduća nova stajališta u dječjim vrtićima počela su se otvarati kao rezultat provedenog istraživanja 2009. godine, koje je pokazalo da je za predškolske ustanove najbolji oblik pružanja knjižničnih usluga dolazak Bibliobusa u njihove objekte. Već iduće godine sklopljen je ugovor s Dječjim vrtićem *Ciciban* u Bjelovaru u kojemu su dogovorena Bibliobusna stajališta u njihovim objektima. Knjižnica se obvezala da će putem redovitih dolazaka Bibliobusa u vrtić osigurati polaznicima vrtića i zaposlenicima slobodan pristup knjižničnoj građi. Taj primjer slijedili su i ostali dječji vrtići na području grada Bjelovara i okolice pa se redom otvaraju Bibliobusna stajališta: Dječji vrtić *Osmijeh* (2015), Dječji vrtić *Rovišće* (2016), Dječji vrtić *Šandrovac* (2020), Dječji vrtić *Bubamara* Bjelovar (2021), Dječji vrtić *Veliko Trojstvo* (2021) i objekt Dječjeg vrtića Bjelovar u Gudovcu (2021). Preostao je još samo jedan dječji vrtić s područja grada Bjelovara te jedan vrtić u općini Nova Rača koji nisu obuhvaćeni uslugama Bibliobusne službe. Knjižnica nadalje ima sa svim predškolskim ustanovama uspostavljenu dobru suradnju u zajednici u kojoj djeluje putem usluge *Torba puna knjiga* koja omogućava besplatnu posudbu slikovnica i druge knjižne građe odgajateljima za rad u grupi i za njihovo

stručno usavršavanje. Uz to, Knjižnica nudi mogućnost korištenja knjižničnih usluga i programa putem kolektivne članarine. Ostvaruju se redovite posjete vrtičkih grupa Dječjem odjelu Knjižnice na aktivnosti čitanja i odlasci knjižničarki u vrtičke objekte gdje uz izravan rad s djecom sudjeluju i na roditeljskim sastancima na kojima upoznaju roditelje s dobrobitima čitanja naglas djeci od najranije dobi te o ulozi roditelja u razvoju rane i obiteljske pismenosti. Osim u predškolskim ustanovama Knjižnica je formirala male knjižnice i čitateljske kutiće u čekaonicama pedijatrijskih i zubarskih ambulanti i na drugim mjestima gdje se okupljaju i zadržavaju djeca predškolske dobi.

4. Ispitivanje suradnje knjižnice i predškolskih ustanova u razvoju rane pismenosti

4.1. Svrha i cilj ispitivanja

Redoviti dolasci Bibliobusa u same ustanove i izravan kontakt knjižničara s odgajateljima, pedagogima i ravnateljima predškolskih ustanova rezultirali su brojnim suradnjama na aktivnostima, programima i projektima koji su često usmjereni na poticanje i promicanje čitanja i pismenosti uopće. Ispitivanje je usmjereno na analizu utjecaja redovitih dolazaka Bibliobusa u predškolske ustanove na razvoj rane pismenosti među polaznicima vrtića koji su obuhvaćeni ovom knjižničnom uslugom. Provedeno je s ciljem utvrđivanja u kojoj mjeri i na koji način redoviti dolasci Bibliobusa pridonose razvoju rane pismenosti kod djece, motivaciji odgajatelja za suradnju s knjižničarima te poticanju rodi-

telja i drugih članova obitelji na veći angažman u poticanju rane i obiteljske pismenosti.

Postavljena je hipoteza kako redoviti dolasci Bibliobusa u predškolske ustanove imaju pozitivan utjecaj na razvoj rane pismenosti kod djece, povećavaju suradnju između odgajatelja i knjižničara te dodatno motiviraju roditelje i obitelj na sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu i aktivniju ulogu u procesu opismenjavanja djece, te u afirmiranju obiteljske pismenosti.

Rana pismenost prepoznata je kao ključna komponenta u kognitivnom i emocionalnom razvoju djece te se ističe kao temelj za dugoročni uspjeh u obrazovanju. Pismenost se danas definira ne samo kao sposobnost čitanja i pisanja, već i kao razumijevanje koje omogućuje aktivno sudjelovanje u društvu. Razvoj različitih oblika pismenosti, uključujući ranu i obiteljsku pismenost, identificiran je kao strateški cilj Narodne knjižnice „Petar Preradović“ (Miškić Barunić, 2022).

Suradnja između predškolskih ustanova i knjižnica može značajno utjecati na razvoj rane pismenosti osiguravajući pristup kvalitetnoj literaturi i drugim obrazovnim materijalima. Stoga uloga knjižničara narodnih knjižnica u radu predškolskih ustanova postaje sve važnija u pružanju podrške u razvoju pismenosti među najmlađim članovima zajednice.

4.2. Metodologija

Ispitivanje je provedeno putem strukturiranog upitnika koji je distribuiran djelatnicima devet predškolskih ustanova uključenih u suradnju s Bibliobusnom službom. Anketa je sadržavala kombinaciju zatvorenih i otvorenih

pitanja dizajniranih za procjenu triju glavnih aspekata:

- (1) percepcija kompetencija knjižničara
- (2) efikasnost Bibliobusa u promicanju rane pismenosti
- (3) korištenje i percepcija različitih oblika suradnje između vrtića i knjižnice.

Odgovori su prikupljeni u razdoblju od 3. svibnja do 20. lipnja 2024. godine, a analiza podataka obuhvatila je kvalitativnu i kvantitativnu analizu kako bi se omogućilo detaljno razumijevanje i interpretacija rezultata.

4.3. Rezultati ispitivanja

Anketom su prikupljena 23 odgovora iz 9 vrtića. Najviše odgovora prikupljeno je od odgajatelja, njih 16, zatim je 5 ravnatelja ispunilo anketu, 1 pedagog i 1 psiholog. Nakon općih pitanja postavljena su pitanja o službenim dokumentima na kojima vrtići temelje rad za razvoj rane pismenosti te postoje li u tim dokumentima smjernice za suradnju vrtića s lokalnom knjižnicom, a ako postoje, koje su to smjernice.

Odgovori na pitanje o službenim dokumentima na kojima vrtići temelje rad za razvoj rane pismenosti ukazuju na raznolikost pristupa i korištenih dokumenata. Većina vrtića koristi nacionalne i lokalne kurikulume uključujući:

- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje
- Godišnji plan i program rada
- Kurikulum vrtića.

Ovi dokumenti smatraju se ključnima za usmjeravanje edukativnih aktivnosti i obuhvaćaju širok spektar pedagoških ciljeva uključujući razvoj rane pismenosti.

Što se tiče smjernica za suradnju vrtića s lokalnom knjižnicom, odgovori su također varirali. Dok neki ispitanici nisu bili upoznati s detaljima smjernica, drugi su naveli konkretne oblike suradnje:

- suradnja s knjižnicom prepoznata je kao važan čimbenik u lokalnoj zajednici
- projektne aktivnosti između vrtića i knjižnice
- SWOT evaluacija koja ističe suradnju s knjižnicom kao snagu
- posuđivanje knjiga i redovite posjete knjižnici, uključujući Bibliobus.

Odgovori ukazuju na sljedeće: gdje postoje formalizirane smjernice, one često potiču integraciju knjižničnih resursa u odgojno-obrazovni proces. Suradnja s knjižnicom prepoznata je kao bitan element u poticanju rane pismenosti i obogaćivanju obrazovnog iskustva djece. Ustanovljeno je i da, dok neki vrtići imaju jasno definirane i strukturirane smjernice za suradnju s knjižnicom, drugi još uvijek razvijaju ili unapređuju svoje prakse.

Odgovori na pitanje "Slažete li se s tvrdnjom da su knjižničari kompetentni stručnjaci s kojima pedagoški djelatnici trebaju surađivati u radu na razvoju rane pismenosti kod djece predškolskog uzrasta?" jasno ukazuju na visoku razinu povjerenja i percepciju kompetencija knjižničara među odgajateljima i drugim pedagoškim djelatnicima.

Većina ispitanika (19 od 23) odgovorila je kako se u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom, što ukazuje na snažno uvjerenje da su knjižničari ključni stručnjaci za suradnju u razvoju rane pismenosti. Odgovor potvrđuje da pedagoški djelatnici vide knjižničare ne samo

kao izvore informacija, već i kao važne suradnike u razvoju odgojno-obrazovnih programa i aktivnosti koje potiču predčitalačke i čitalačke vještine i rano učenje.

Četiri ispitanika odgovorila su kako se djelomično slažu s navedenom tvrdnjom, što sugerira da iako postoje pozitivne percepcije o ulozi knjižničara, postoje i određene rezerve ili iskustva koja nisu usklađena s idealom potpune stručnosti. Može se stoga pretpostaviti kako postoji potreba za dodatnim obrazovanjem, jačanjem kapaciteta ili poboljšanjem komunikacije između knjižničara i pedagoških djelatnika.

Rezultati jasno upućuju kako većina pedagoških djelatnika smatra knjižničare kompetentnim i važnim partnerima u odgojno-obrazovnom procesu, posebno u kontekstu rane pismenosti.

Tablica 1. pokazuje kako se suradnja s Knjižnicom, i putem Bibliobusa, i putem aktivnosti Dječjeg odjela, različito koristi u predškolskim ustanovama. Na temelju analize učestalosti korištenja aktivnosti koje nudi Knjižnica, mogu se izdvojiti aktivnosti koje se ističu po visokoj i niskoj učestalosti korištenja. Posjeti Bibliobusne službe pokazuju izrazito visoku učestalost korištenja sa 70 % ispitanika koji navode da često koriste ovu uslugu. Nadalje ističu se "Torba puna knjiga" s 43 % ispitanika koji često koriste ovu uslugu te sudjelovanje na edukativnim predavanjima sa 65 % učestalosti. S druge strane, mogućnost održavanja roditeljskog sastanka u knjižnici pokazuje najnižu učestalost korištenja sa 65 % ispitanika koji navode da nikada ne sudjeluju u aktivnosti. Također, radionice za razvoj rane i informatičke pismenosti "Učimo zajedno od 3 do 103!" pokazuju nisku učestalost korište-

nja sa 61 % ispitanika koji nikada ne sudjeluju u aktivnosti. Analiza odgovora iz Tablice 1. ukazuje kako unatoč velikom broju ponuđenih aktivnosti ispitanici nisu zainteresirani za sve njih zbog čega je potrebno preispitati potrebu održavanja aktivnosti koje imaju nisku učestalost korištenja ili ih iznova oblikovati kako bi postali privlačni krajnjim korisnicima.

Aktivnosti	Učestalost			
	Nikad	Rijetko	Povremeno	Često
Teta, pročitaj i moju! – čitanje slikovnica i oživljavanje pomoću lutaka za kazalište	8	2	9	4
Učimo zajedno od 3 do 103! – radionice za razvoj rane i informatičke pismenosti	14	6	3	0
Upoznaj svoju knjižnicu!- posjeti Dječjem odjelu Knjižnice	5	2	11	5
Čituljčice - čitanje razvojnih priča	7	6	6	4
Korištenje usluge Torba puna knjiga	2	2	9	10
Sudjelovanje na izložbi Umjetnik to sam ja!	8	5	7	3
Lista dobrih knjiga i preporuke knjiga za rad u grupi	4	3	10	6
Roditeljski sastanak u knjižnici	15	5	3	0
Audiopriče iz knjižnice	5	6	9	3
Sudjelovanje u zajedničkim projektima	2	7	11	3
Posjeti Bibliobusne službe	1	1	5	16
Promocije slikovnica i susreti s književnicima i ilustratorima	8	4	10	1
Sudjelovanje na edukativnim predavanjima	2	3	15	3
Preporuke stručne literature za cjeloživotno obrazovanje odgajatelja	0	1	7	10

Tablica 1. Učestalost korištenja aktivnosti koje nudi Knjižnica

Rezultati odgovora na pitanje "Smatrate li da redoviti dolasci Bibliobusa u dječje vrtiće pozitivno pridonose radu vrtića u promicanju rane pismenosti?" pokazuju izrazito pozitivnu percepciju među ispitanicima (Tablica 2). Od ukupno 23 ispitanika, većina smatra da dolasci Bibliobusa značajno doprinose promicanju rane pismenosti. Konkretno, 65 % ispitanika navelo je da redoviti dolasci Bibliobusa izrazito pridonose radu vrtića u tom segmentu dok dodatnih 26 % smatra da dolasci dosta pridonose. Manji dio ispitanika smatra da Bibliobus donekle pridonosi promicanju rane pismenosti. Nijedan ispitanik nije naveo da Bibliobus uopće ili slabo pridonosi promicanju rane pismenosti, što dodatno potvrđuje općenito pozitivan stav prema ovoj inicijativi.

Smatrate li da redoviti dolasci Bibliobusa u dječje vrtiće pozitivno pridonose radu vrtića u promicanju rane pismenosti?	Izrazito pridonose	65%
	Dosta pridonose	26%
	Donekle pridonose	9%
	Slabo pridonose	0%
	Uopće ne pridonose	0%

Tablica 2. Utjecaj dolaska Bibliobusa u vrtiće na promicanje rane pismenosti

Na pitanje o primijećenim pozitivnim promjenama u ponašanju ili interesima djece nakon uvođenja redovitih posjeta Bibliobusa (Tablica 3) ispitanici su mogli odabrati više odgovora. Najčešće navodena promjena bila je "Povećani interes za knjige i čitanje", odnosno ispitanici su primijetili kako je redoviti kontakt s knjigama potaknuo dječji interes za čitanjem i istraživanjem novih priča.

Koje ste pozitivne promjene primijetili u ponašanju ili interesima djece nakon uvođenja redovitih posjeta Bibliobusa?	Povećani interes za knjige i čitanje	78%
	Povećana kreativnosti kroz priče i slikovnice	35%
	Poboljšano sudjelovanje u aktivnostima čitanja i rasprave o pročitanoj	35%
	Povećana motivacija za učenje i istraživanje	35%
	Povećane socijalne vještine kroz grupna čitanja i interakciju s knjižničarem	39%
	Veća empatija i razumijevanje prema vršnjacima i drugim osobama	9%
	Nije primijećena promjena	4%

Tablica 3. Uočene promjene u ponašanju ili interesima djece nakon redovitih posjeta Bibliobusa

Pitanje "Jeste li primijetili napredak u razvoju rane pismenosti kod djece nakon uključivanja u aktivnosti suradnje između knjižnice i dječjeg vrtića?" bilo je otvorenog tipa te su ispitanici zamoljeni da opišu primijećeni napredak. Uočene su sljedeće promjene: povećano trajanje i angažman u čitalačkim aktivnostima, razvoj predvještina pisanja i pripovijedanja, povećana interakcija s knjigama, prepoznavanje slova i čitanje, povećani interes za nove priče i kreativno izražavanje, senzibiliziranje za pisani sadržaj i samoinicijativno čitanje.

Dolazak Bibliobusa može imati značajan utjecaj na aktiviranje roditelja u području rane i obiteljske pismenosti. K. Petr (2005) navodi kako je za razvijanje pozitivnog stava prema čitanju važno da djeca mogu vidjeti svako-dnevno prakticiranje vještine čitanja. Zbog toga je u anketi postavljeno pitanje "Smatrate li da je dolazak Bibliobusa pridonio aktivnijem uključivanju roditelja u razvoj rane i obiteljske pismenosti?" (Tablica 4). Mogući su bili višestruki odgovori, a najčešće spominjano ponašanje je

Smatrate li da je dolazak Bibliobusa pridonio aktivnijem uključivanju roditelja u razvoj rane i obiteljske pismenosti?	Redovito čitanje knjiga s djecom kod kuće	70%
	Postavljanje pitanja i poticanje rasprave o pročitanim knjigama	17%
	Aktivno sudjelovanje u književnim događanjima u vrtiću ili knjižnici	22%
	Kupnja knjiga za kućnu biblioteku	9%
	Poticanje djetetovog interesa za čitanje i istraživanje knjiga	56%
	Poticanje djeteta da samostalno odabire knjige za čitanje	52%
	Podrška i pohvala djetetu za njegov/njezin napredak u čitanju i razumijevanju	13%
	Nisu primijećene promjene	13%

Tablica 4. Uključivanje roditelja u razvoj rane i obiteljske pismenosti

"redovito čitanje knjiga s djecom kod kuće", što ukazuje na to da roditelji prepoznaju važnost čitanja i nastoje kod kuće stvoriti rutinu koja potiče čitalačke vještine. Među odgovorima ističu se još "poticanje djeteta da samostalno odabire knjige za čitanje" i "poticanje djetetovog interesa za čitanje i istraživanje knjiga".

Posljednji niz pitanja odnosio se na učinkovitost suradnje između Bibliobusne službe i dječjih vrtića te na izazove i poboljšanja u suradnji.

Na pitanje "Kako ocjenjujete dosadašnju učinkovitost programa suradnje s Bibliobusom u poticanju rane pismenosti u vašem vrtiću?" (Tablica 5) većina je ispitanika (21 od 23) odgovorila kako je program suradnje s Bibliobusom vrlo učinkovit ili učinkovit u poticanju rane pismenosti među djecom. Ovako visoka razina zadovoljstva i percipirana korist od programa sugerira da aktivnosti koje su omogućene dolaskom Bibliobusa odgovaraju obrazovnim potrebama djece u predškolskim ustanovama.

Učinkovitost	Vrlo učinkovito	14
	Učinkovito	7
	Umjereno učinkovito	2
	Slabo učinkovito	0
	Nije učinkovito	0

Tablica 5. Učinkovitost suradnje Bibliobusa i dječjih vrtića u poticanju rane pismenosti

Pitanje o izazovima s kojima se dječji vrtići suočavaju u suradnji s Bibliobusnom službom bilo je otvorenog tipa. Polovina ispitanika od-

govorila je kako nisu primijećene značajnije poteškoće dok je druga polovina ispitanika navela izazove kao što su prostorna ograničenja, radno vrijeme i pristupačnost, nemogućnost da djeca sama biraju knjige te neadekvatna evidencija posuđenih i vraćenih knjiga.

Što se tiče dodatnih aktivnosti, većina ispitanika izrazila je želju za direktnim kontaktom između knjižničara i djece uključujući čitanje priča djeci u skupinama i posjete knjižničara skupinama unutar vrtića. Predlaže se provođenje edukacijskih igara i radionica kao nadopuna isključivom posuđivanju knjiga. Izražena je i potreba za većim brojem knjiga, kako naslova za najmlađe tako i stručne literature za odrasle.

Zaključak

Narodne knjižnice svjesne su svoje važnosti u zajednici i utjecaja koji imaju na njezin razvoj, kao i na razvoj pojedinaca. Iz tog razloga ulažu značajne napore i sredstva kako bi obuhvatile što veći broj stanovnika knjižničnim uslugama i programima. Bibliobusne službe primarno omogućavaju pristup knjižnici onim korisnicima kojima je to onemogućeno iz razloga što žive u ruralnim sredinama u kojima nema stacionarne knjižnice, tu se ubrajaju zatvorenici i bolnički pacijenti, ali i djeci rane dobi. Bibliobusna služba Narodne knjižnice „Petar Preradović” neosporno ima važnu ulogu u unaprjeđenju rane i obiteljske pismenosti na području grada Bjelovara i okolice. Putem redovitih posjeta dječjim vrtićima i suradnje s predškolskim ustanovama Bibliobus značajno doprinosi stvaranju poticajnog okruženja za razvoj čitalačkih navika kod najmlađih članova zajednice i aktivnije uključivanje

odraslih iz njihova okruženja u programe poticanja razvoja rane i obiteljske pismenosti. Knjižničari brinu da što više djece rane i predškolske dobi bude uključeno u aktivnosti povezane s popularizacijom čitanja kako putem knjižničnih usluga i programa, tako i u suradnji s odgojiteljima i odgojno - obrazovnim ustanovama. Dolasci Bibliobusa u vrtićke objekte omogućuju izravan susret djece s knjižničarima i knjižničnom građom te pristup informacijama i gradi potrebnoj za stručno usavršavanje i cjeloživotno učenje odgojno-obrazovnih djelatnika. Suradnja potiče i aktivniju ulogu roditelja u razvoju rane pismenosti koja se ističe kao jedna od temeljnih kompetencija za cjeloživotno učenje i zdravo odrastanje. Na taj način u ranom opismenjavanju sudjeluje cijela zajednica.

Rezultati provedenog ispitivanja potvrđuju hipotezu kako redoviti dolasci Bibliobusa u predškolske ustanove imaju značajan pozitivan utjecaj na razvoj rane pismenosti kod djece. Osim što omogućuju djeci pristup raznovrsnoj literaturi, dolasci Bibliobusa potiču suradnju između odgojitelja i knjižničara, čime se stvaraju uvjeti za obogaćivanje odgojno-obrazovnog procesa unutar vrtića. Uz to, roditelji i obitelj aktivno su uključeni u razvoj rane pismenosti kod djece, što dalje doprinosi razvoju obiteljske pismenosti. Unatoč pozitivnim rezultatima o utjecaju dolazaka Bibliobusa na razvoj rane pismenosti, ispitivanje je ukazalo na potrebu za poboljšanjem organizacije i rada Bibliobusne službe kako bi se dodatno povećala učinkovitost usluge. Da bi djelatnici Bibliobusa imali više vremena i prostora za kreativne aktivnosti i interaktivne programe, potrebno je razmotriti implementaciju sljedećih mjera: dulje zadržavanje

na stajalištima, reorganizaciju stajališta i poslova te eventualno uvođenje još jedne gradske bibliobusne službe. Promjene ovog tipa zahtijevale bi dodatnu analizu financijskih i logističkih mogućnosti, no rezultati ispitivanja jasno ukazuju na smjer u kojem bi trebalo ići kako bi se postigla dugoročna održivost i poboljšanje kvalitete bibliobusne usluge.

Literatura

Bakota, L. i Pandurić, E. (2019). Utjecaj čitalačkih navika na razvoj čitalačke motivacije djece mlađe školske dobi. U V. Majdenić, I. Tritanj, V. Živković Zebec (ur.). *Dijete i jezik danas: razvoj pismenosti u materinskom i inom jeziku: zbornik sa znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem*, 139-157. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera

Grginić, M. (2007). Što petogodišnjaci znaju o pismenosti. *Život i škola*, LIII (17), 7-27. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/20503>

Konvencija o pravima djeteta (1989). Dostupno na https://www.unicef.org/croatia/sites/unicef.org.croatia/files/2019-10/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf

Maleš, D. i Stričević, I. (2003). Roditeljsko poticanje čitalačkih vještina u djece predškolske dobi. *Napredak*, 144(2), 168-179

Milanović, M., Stričević, I., Maleš, D. i Sekulić-Majurec, A. (2001). *Skrb za dijete i poticanje*

ranog razvoja djeteta u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Zrnoprint.

Miškić Barunić, L. (ur.). (2022). *Strateški plan Narodne knjižnice "Petar Preradović" 2022. - 2027*. Bjelovar: Narodna knjižnica „Petar Preradović”. Dostupno na <https://knjiznica-bjelovar.hr/wp-content/uploads/2022/06/Strateški-plan-Web.pdf>

Pejić, I. i Prohaska, Ž. (2012). *Priča o knjizi na kotačima: povijest Bibliobusne službe Narodne knjižnice "Petar Preradović" Bjelovar: (1972.-2012.)*. Bjelovar: Narodna knjižnica "Petar Preradović"

Petr, K. (2005). Obiteljska pismenost. *Dijete i društvo*, 6(2), 364-378

Rauch, V. (ur.). (2020). *Vrtići koji su usmjereni na dijete i promoviraju demokraciju: pristup Korak po korak* (A. Korbar, prev.). Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.

Stričević, I. (2007). Rana pismenost u kontekstu ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje. *Dijete i društvo*, 9(1), 49-61.

Štivić, V. (2024). *Izvršće o radu za 2023*. Bjelovar: Narodna knjižnica "Petar Preradović". Dostupno na https://knjiznica-bjelovar.hr/wp-content/uploads/2024/02/IZVJESCE-O-RADU-ZA-2023._NKPP.pdf

Štivić, V. (2012). *Poticanje rane pismenosti u obitelji, odgojno-obrazovnim ustanovama i narodnim knjižnicama* (Diplomski rad). Sveučilište u Zadru.

Summary

Mobile library service as an early literacy support - research results overview

The mobile library service of Public Library "Petar Preradović" Bjelovar has been providing uninterrupted service for the past 52 years. Adapting to evolving social contexts, technological advancements, and user needs, it has consistently aimed to promote literacy and provide access to reading materials and other library resources to those who cannot reach a stationary library. Initially, the mobile library primarily served factory workers, various organisations, and students in rural elementary schools. Recently, it has shifted its focus to foster early literacy among preschool children. By partnering with kindergartens in Bjelovar and other parts of the Bjelovar-Bilogora County, the library has reinforced the existing successful collaboration between libraries and kindergartens.

This study presents the findings of a survey conducted among kindergarten directors and educators regarding the role of librarians in kindergartens and the positive impacts of regular mobile library visits on early and family literacy.

Keywords: *mobile library service, kindergartens, Public Library "Petar Preradović" Bjelovar, family literacy, promoting reading, early literacy*